

NEKLIDNÉ ČEKÁNÍ UPROSTŘED KONTINENTU

Antonio di Benedetto: Zama
Ze španělštiny přeložil Jan Hloušek
Rubato, Praha 2013, 294 s.

Argentinský spisovatel Antonio di Benedetto (1922–1986) byl po léta poněkud neoprávněně ve stínu svých slavnějších soupoutníků. V době, kdy díla Julia Cortáza, Jorgeho Luise Borgese či Ernesta Sábata okouzlovaly Evropu, zůstával utajovaným latinskoamerickým klasikem, mimo Argentinu téměř neznámým. Teprve překlad jeho stěžejního díla *Zama* do francouzštiny v roce 1976 vzbudil hlubší zájem o jeho tvorbu. Ten se ještě vystupňoval poté, co ho další „hvězda“ latinskoamerického nebe, Roberto Bolaño, neváhal označit za jednoho ze svých učitelů a vzdal mu hold v povídce „Sensini“.

Aniž by cokoliv zatrátil z magie svého kontinentu, knihy di Benedetto mají nejlépe blíže k takovým spisovatelům, jako byl Franz Kafka, Allain Robbert-Grillet či Samuel Beckett. Jeho román *Zama*, věnovaný „obětem čekání“, je zřejmě tím nejznámějším, co napsal. Odehrává se na blíže neurčeném místě Latinské Ameriky v letech 1790 až 1799, v jakési podivné španělské kolonii, jehož hlavní postava Diego de Zama, královský úředník, marně čeká na chvíli, kdy bude konečně povýšen na prestižnější místo v Buenos Aires, Límě či chilském Santiagu: „Bylo zapotřebí, abych se staral o své postavení, o své místo, právě tak, abych se jej, svého místa, zbavil.“

JIRÍ VESELSKÝ VZHŮRU NESENÝ

Igor Fic: Interpretace a analýza
vybraných děl Jiřího Veselského
Univerzita Palackého v Olomouci,
Olomouc 2013, 122 s.

Od smrti Jiřího Veselského letos uplynulo deset let a zdá se, že čas nazrál k tomu, aby se pod rukama pamětníků a badatelů z člověka stala věc, z tvůrce látka. Veselského je třeba vědecky uchopit. Průkopníkem literárněvědného obstrňování této matérie se stal Igor Fic, olomoucký literát, docent a Veselského přítel i vydavatel v jedné osobě.

Kniha vydaná v čase vigilie před jubileem, tedy loni, představuje rozšířenou a upravenou verzi článků, které Fic Veselskému věnoval v minulých dvaceti letech. Kromě stostránkové stati v ní čtenář nalezne ještě krátký úvod. Autor se v něm přihlašuje k interpretaci, která by se ekleticky rozpáhla na všechny strany, a přitom zůstala ve shodě s „tvůrčí intencí dílem vyjádřenou a kritikem přijatou“. Jedině takový přístup umožňuje uspokojivě „zhodnotit myšlenkový, tematický, motivický, poetický, náboženský a mytický potenciál“ díla Jiřího Veselského a tak splnit cíl, jež si Fic klade. Jeho ruce skutečně sahají po všem, co by se při otvírání básní mohlo hodit, a již jako klíč, nebo jako páčidlo. V závěrečných poznámkách defilují literárněvědná a historická práce vedle vysoké hermetiky i konzumního ezoterična. O věrnosti předloženého výkladu původnímu záměru tvůrce se dnes již nikdo přímo nepřesvědčí, vědce však v tomto ohledu celkem neprůstřelně legitimizuje jeho životní příběh. Kdo jiný nežli blízký přítel básníka by měl být obeznamenán s intencemi díla?

Titul knihy slibuje povšechnou interpretaci a analýzu, čímž poněkud zastírá to, co název tryptichu studii publikovaného před čtyřmi lety na stránkách *Tvaru* rozhlásil do světa přímo. Igor Fic mří na „mytický prvek ženského božství“ a skrze tento aspekt chce následně vyloužit celé básní-

Jeho kariérní postup se však neustále pod různými mlhavými přísliby odkládá a Zama stále víc a víc beznadějně bloudí v jakémsi až existenciálním bludišti. Zámkmit naděje vzápětí vystřídá hluboká frustrace, každodenní život se stává jen absurdním čekáním nejen na svůj sen, ale i na novinky od rodiny a ženy Marty, na peníze za službu i málem už jen na hřejivý pohled. Nekonečné čekání pomalu zatemňované stínem rezignace je však i plně erotických zmatků, podivných konfliktů, předtuch i obsesi včetně všeobírající prázdnoty. „Naléhavě jsem se potřeboval něčeho přidržet. Na pomoc mi přišel žaludek, který se dožadovatel přídělu. Zamířil jsem k hostinci jako za nadějí.“

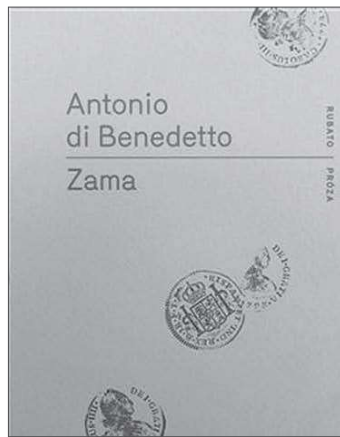
S rostoucím pocitem úpadku, ponižování i odcizení roste i absurdita jeho gest, slova a činů: „Byl jsem vždycky tím, koho postřekovali a kdo sklízel rány, mužem, který ani nemohl ospravedlnit své touhy.“ Zbaven vši důstojnosti i naděje udělá poslední absurdní krok: přihlásí se do legie, jejímž cílem je vypátrat a ulovit muže Vicuña Porta. Muže, kterého, jak se ukáže, v minulosti znal a který je, jako v nějakém groteskním snu, jedním z členů družiny, jež ho má dopadnout. Ve chvíli, kdy chce vzít svůj osud do vlastních rukou, takže se rozhodne k zoufalému činu a prozradí, kdo Vicuña Porta je, vzdává se definitivně nejen svého cíle, ale i dosavadního života. Paradoxně se však poprvé necítí jako ztroskotanec.

V tomto temném románu, lakonickém a subtilním, di Benedetto rozvíjí v jakémsi bezčasí trhliny a zklamání moderního člo-

kovo gesto, včetně problematicky přijímaného lyrického korpusu z poslední fáze jeho života. Recenzovaná kniha představuje teprve první krok na naznačené cestě. V centru pozornosti tu totiž neležejí lyrika, ale soubor *Nezaručených pověstí*, lyrickoepických poem koncipovaných v šedesátých letech.

Básník a spolu s ním i jeho vykladač se pohybují na pomezí mýtu a historie, již Veselský studoval, a své zamilované období, raný středověk, nikdy tak docela nepustil ze zřetele. Mýtus představuje první a nejzávažnější problém Ficovy studie. Nikde totiž není přímo řečeno, co si autor pod tímto slovem představuje, ani kde přesně vidí hranici mezi ním a historickou skutečností. Napětí mezi těmito dvěma veličinami a přelévání Veselského básni tu k jednomu, tu ke druhému pólu přitom určuje dynamiku celého textu. S větší jistotou lze říct snad jen tolik, že mýtus pro Fice hraje roli bezčasého ukotvení dějin. Je rovinnou archetypů, ke které se časné události vztahují podle řádu podobnosti. Právě po těchto podobnostech pase titulní analýza a interpretace na jejich základě otevírá svoji hru.

Igor Fic čte pozorně a dovede být velmi přesvědčivý. Trefně je například spojení motivu prepubertálního dítěte čekajícího na pohlavní iniciaci a nevěsty z biblické „Písne písní“, ženy, která se chystá naplnit svou sexuální roli. I zde však narážíme na problém nevynezenosti. Oba motivy totiž autor označuje jako „mytické“. Antropologická sféra zasvěcovacích a přechodových rituálů se tak mísí se sférou biblickou. Vzniklá melanž má Veselskému sloužit jako zdroj síly k proměně. Ta na sebe často může brát podobu revolty, vykročení z řádu každodennosti a z obvyklých mocenských vztahů, v ideálním případě ale vede duši/tělo/lyrický subjekt do vyššího, méně učitelského řádu. Takový řád můžeme nazvat řádem mýtu, anebo v souladu s „obyčejným“ křesťanským učením řádem lásky.

věka, jeho absurdní snažení, samotu i utrpení, které sám způsobil a které ho pomalu požírání až k destrukci. „Otrokyně mě nechala samotného v zatuchlé místnosti uprostřed svých věcí, které najednou vypadaly jako trpěliví spolucestující, jakýsi druh tažných zvířat, jež napak vláčím já s sebou.“

Třebaže děj se odehrává v 18. století, nejde o román v ničem historický, ale naopak: až palčivě současný. A to nejen svou symbolikou, ale především spisovatelovým narativním uměním, moderním pojetím románu, formou i stylem, v němž se absurdno propojuje s nevolností, rozpaký nad okolním světem a s čekáním. Pouhý aforismus je náhle důležitější než zdlouhavá rozmluva. Osudy jeho hrdinů jsou tak i našimi osudy. Jejich prázdna gesta i vnitřní fan-

tomy jsou nakonec jedinou jejich autenticitou, pošramocenou noblesou i velikostí. Prázdnou světa jeho výmluvnou plností: „Sváteční město zdrženlivě pootevřelo v raním vzduchu okénice a přemísťovalo chodce a povozy z jedné části do druhé, od kostelů k přibýtkům.“

Di Benedetto rovněž využívá různé druhy výpovědi, fragmenty různých jazyků. Tu použije výrazy španělských kolonizátorů, tu byrokratický jazyk úředníků, nevynechá ani jazyk či slova okolních Indiánů. Samotné psaní se v knize časem očistuje od všeho, co by mohlo brzdit zrychlující se spád děje, až v poslední části sestává jen téměř z holých, ale o to přesvědčivějších vět, které už samy o sobě se stávají výmluvnou událostí: „Mohl jsem ze nebe, které chtěly víz útokem, sejmout blesk dražého kamení.“

Je až paradoxní, jak právě tento román, který di Benedetto napsal již v roce 1956, pozoruhodně souzní – už svou strohostí, často hraniči až s minimalismem – s některými díly dnešních spisovatelů, třeba s tvorbou Petera Handkeho a jeho v každodennosti bloudícími postavami, jejichž opakovaná gesta v prázdnu světa se nakonec splétají v jejich vlastní osud.

Ještě než Antonio di Benedetto získal posmrtnou slávu, byl jako demokraticky smyšlejší levicový novinář v Argentině několikrát vězněn a vyslýčán v době vojenské diktatury, třebaže se nikdy nedozvěděl, co vlastně měl spáchat. Stačil jen ten zneklidňující závan jeho knih, ono tajemství, v němž „vždycky ještě na něco čekáme“.

Jan Gabriel

pasáží knihy, věnovaných klíčovými poemám „Státnice z alchymie“ a „Zárošická pouť“, není příliš přehledná a autor sám nit výkladu dál uzluje, když ve snaze alespoň trochu uspořádat rozbíhavou látku Veselského básní kombinuje různá a navzájem nepřilíhající kompatibilní pojetí alchymie, různé hermetické systémy a nakonec i Saturna s Dionýsem. Podobně předtím smínil frazerovské koncepty trojediné bohyně s obrazy, které známe spíše od moderních praktiků novopohanství. Při čtení zmíněných pasáží jsem se nemohl zbavit dojmu, že tu literární vědec tak trochu doběhl sebe sama.

Přes řečené výhrady je dobré studii Igora Fice číst. Nejen pro přesné postřehy a formulace vystupující z propleteného kořání, ale rovněž s ohledem na blízkost vědce básníkovi. Jednosměrnou vertikálu vedoucí z častnosti do věčnosti, od historických událostí k jejich archetypům a od cěreček na kraji dospělosti k Panně Marii bude ovšem potřeba doplnit horizontálou – šťastný náběh k ní ukazuje například básník Jiří Dynka ve své knize na motivy Veselského dopisů *Krev na onom světě Jiřího Veselského*. Tam žádné náznaky mytického bezčasí nenacházíme, naopak. Dopisy jsou ostře konkrétní v popisu básnickových milenek i tělesných obtíží. Ráj ani peklo tu neovoní asfodelem a netáhne z nich mlha, ale spíše připomínají Dantovo zasnění, odkud na nás kromě andělů hledí i známé tváře přátel a nepřátel, tu zkrivené bolesti, tu popatlané popelem, tu zářící extázi. Ještě více světla na celou věc jistě vrhne i korespondence mezi Jiřím Veselským a Vladislavem Zadravským alias D. Ž. Borem, již letos vydalo nakladatelství Trigon.

Igor Fic píše proto, aby potvrdil a odborně vymezil místo Jiřího Veselského v soudobých českých literárních dějinách. Pokud se jeho knize podaří vyvolat debatu v literárněvědných kruzích, bude možné prohlásit, že se jeho úmysl zdařil. Podnětu ve své studii předkládá dost a dost.

Matouš Jaluška